

DOKUMENT PËR POLITIKË PUBLIKE

(PA)PUNËSIMI I TË RINJVE

POLITIKAT, MASAT DHE AFTËSITË

The Project is funded
by the European Union

Titulli: (Pa)Punësimi i të rinjve: politikat, masat dhe aftësitë

Publisher: Shoqata Liderë për edukim, aktivizëm dhe zhvillim Shkup

Autor: Ivan Jovanov

Dizajni: Kirill Pajmakovski

Rreth projektit: Projekti “Shkolla për punësimin e të rinjve” synon forcimin e kapaciteteve të 45 të rinjve nga Manastiri, Shtipi dhe Kavadari me aftësi për punësim dhe punë. Përmes zbatimit të një programi të ndërtuar me qëllim për ndërtimin e aftësive për punësim dhe punë, ata do të avancojnë kompetencat e tyre në drejtim të njohurive dhe aftësive të nevojshme për punësim dhe punë, pavarësisht nga interesat e tyre profesionale dhe afinitetet e karrierës

Projekti WB&T for EmploYouth zbatohet nga pesë organizata rinore: Ana dhe Vlade Divac Foundation (Serbi), Shoqata Prima (Mali i Zi), Shoqata Rinore - Kruševë (Maqedonia e Veriut), Partnerët Shqipëri- për ndryshim dhe zhvillim (Shqipëri) dhe Fondacioni komuniteti i Vullnetarëve (Turqi). Projekti mbështetet nga Komisioni Evropian si pjesë e përpjekjeve të tij për të përmirësuar vazhdimisht marrëdhëniet e autoriteteve publike me të rinjtë.

Ky dokument është prodhuar me ndihmën financiare të Bashkimit Evropian. Përmbajtja e këtij dokumenti është përgjegjësi e vetme e Shoqatës së Liderëve për Arsim, Aktivizëm dhe Zhvillim dhe në asnjë mënyrë nuk mund të merret si pasqyrim i qëndrimit të Bashkimit Evropian.

Shkup, prill 2023

HYRJE, KONTEKSTI DHE RËNDËSIA E PROBLEMIT

Që nga pavarësia, tradicionalisht dhe strukturalisht, Maqedonia e Veriut ka qenë një nga vendet udhëheqëse në papunësi, dhe kështu edhe me papunësinë e të rinjve. Kur flasim për të papunët, nënkuptojmë ata të rinj që raportojnë se janë të papunë, se janë në dispozicion për punë dhe se kanë ndërmarrë hapa aktive për të gjetur punë në disa muajt e fundit. Megjithëse një seri masash të punësimit të të rinjve të futura në 10 vitet e fundit, norma e papunësisë mbetet e lartë dhe është më shumë se dy herë më e lartë se mesatarja evropiane.

(Mos)punësimi i të rinjve nuk është vetëm një çështje e kërkimit të një pune, një profesioni dhe sigurimit të mbijetesës. Është thelbësore të pozicionohet roli i të rinjve në shoqëri. Neglizhimi i këtij problemi mund të shkaktojë pasoja serioze sociale dhe përjashtim, të lërë të rinjtë në margjinat e shoqërisë dhe të jetë një arsye kryesore për një dalje të shtuar të stafit cilësor. Nga ana tjetër, investimi në aftësi, masa dhe politika për punësimin e të rinjve në afat të gjatë ndihmon të rinjtë të gjejnë vendin e tyre dhe të kontribuojnë në shoqëri më të begata dhe më të qëndrueshme.

Kështu, qëllimi i këtij dokumenti të politikave publike është të hetojë situatën me (mos)punësimin e të rinjve dhe të theksojë nevojën për masa dhe politika të përshtatshme dhe të kushtëzuara për të rinjtë që forcojnë aftësitë e tyre për punësim dhe vetëpunësim. Përgatitja e dokumentit mbështetet në informacionet e disponueshme publikisht nga analiza dhe hulumtimi i institucioneve dhe organizatave vendase, si dhe organizatave ndërkombëtare. Përveç kësaj, përvoja e të rinjve që ishin pjesë e projektit “Shkolla për Punësimin e të Rinjve” në tre komuna, Kavadar, Shtip dhe Manastir u përdor si burim informacioni.

INFORMIMI DHE TRENDET PËR (PA)PUNËSIMIN E TË RINJVE

Sipas Entit Shtetëror për Statistikë, papunësia e të rinjve në vitin 2021 ishte 36.4% për grup-moshën 15-24 vjeç, ndërsa për grup-moshën 15-29 vjeç ishte 22.3%. Megjithëse kjo përfaqëson një përqindje të lartë, duhet të theksohet se papunësia e të rinjve ka rënë në 6 vitet e fundit dhe është ulur me të paktën 10% në të gjitha grup-moshat e të rinjve.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
15-19	58.9	58.0	61.7	37.5	46.7	48.4
20-24	46.1	44.6	42.6	35.3	33.9	34.6
25-29	35.2	33.9	31.4	27.0	25.5	22.3

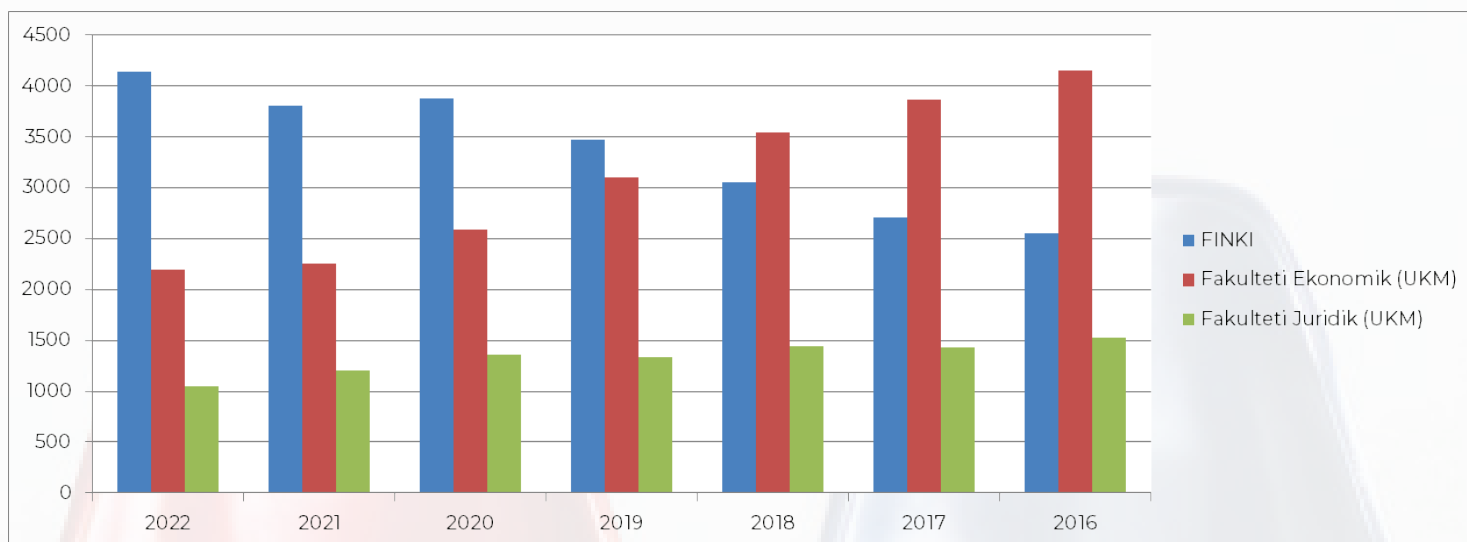
*Burimi: Enti Shtetëror për Statistikë

Sa për krahasim, papunësia e të rinjve në Bashkimin Evropian ishte 16.7% në vitin 2021¹ për grup-moshat 15-24 vjeç.

Një trend kyç në (pa)punësimin e të rinjve është kalimi ose kalimi nga shkolla në vendin e punës. Sipas anketës së Organizatës Ndërkombëtare të Punës (2016), mesatarisht nevojiten 31 muaj në Maqedoninë e Veriut nga diplomimi deri në punën e parë dhe kjo periudhë është shumë më e gjatë për të rinjtë me arsim të mesëm sesa për të rinjtë me diplomë universitare. Për të rinjtë me vetëm arsim fillor, procesi mund të zgjasë deri në 62 muaj.

Trendi tjetër kyç është preferencat e të rinjve për punë. Pozicioni më i preferuar për të rinjtë është ende një vend pune në administratën publike me 56%² gjë që jep përshtypjen e vetëdijes së ulët të të rinjve për marrjen e aftësive dhe vendosjen e tyre në sektorin privat.

Një trend i tretë kyç është përqendrimi në aftësitë teknike dhe IT të të rinjve kur zgjedhin një cikël të tretë studimesh dhe një profesion të ardhshëm. Interesi në 6 vitet e fundit është rritur 100% në shkencat kompjuterike, ndërsa në shkencat juridike dhe ekonomike, të cilat tradicionalisht tërheqin numrin më të madh të studentëve, interesi ka rënë proporcionalisht çdo vit dhe në 6 vitet e fundit ka rënë midis 50% dhe 90%.

*Burimi: Enti Shtetëror për Statistikë

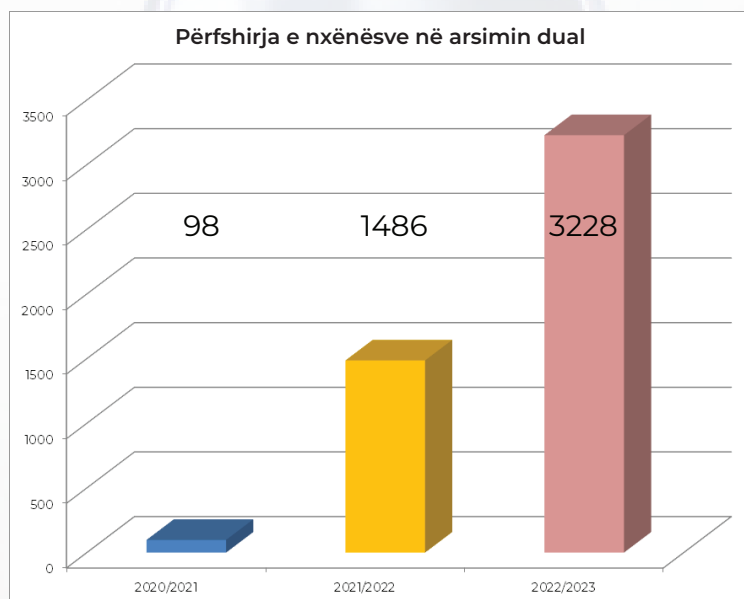
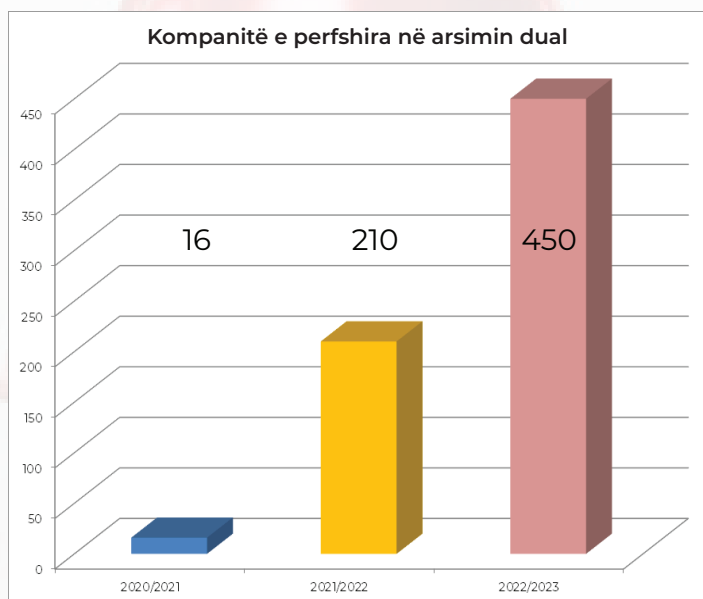
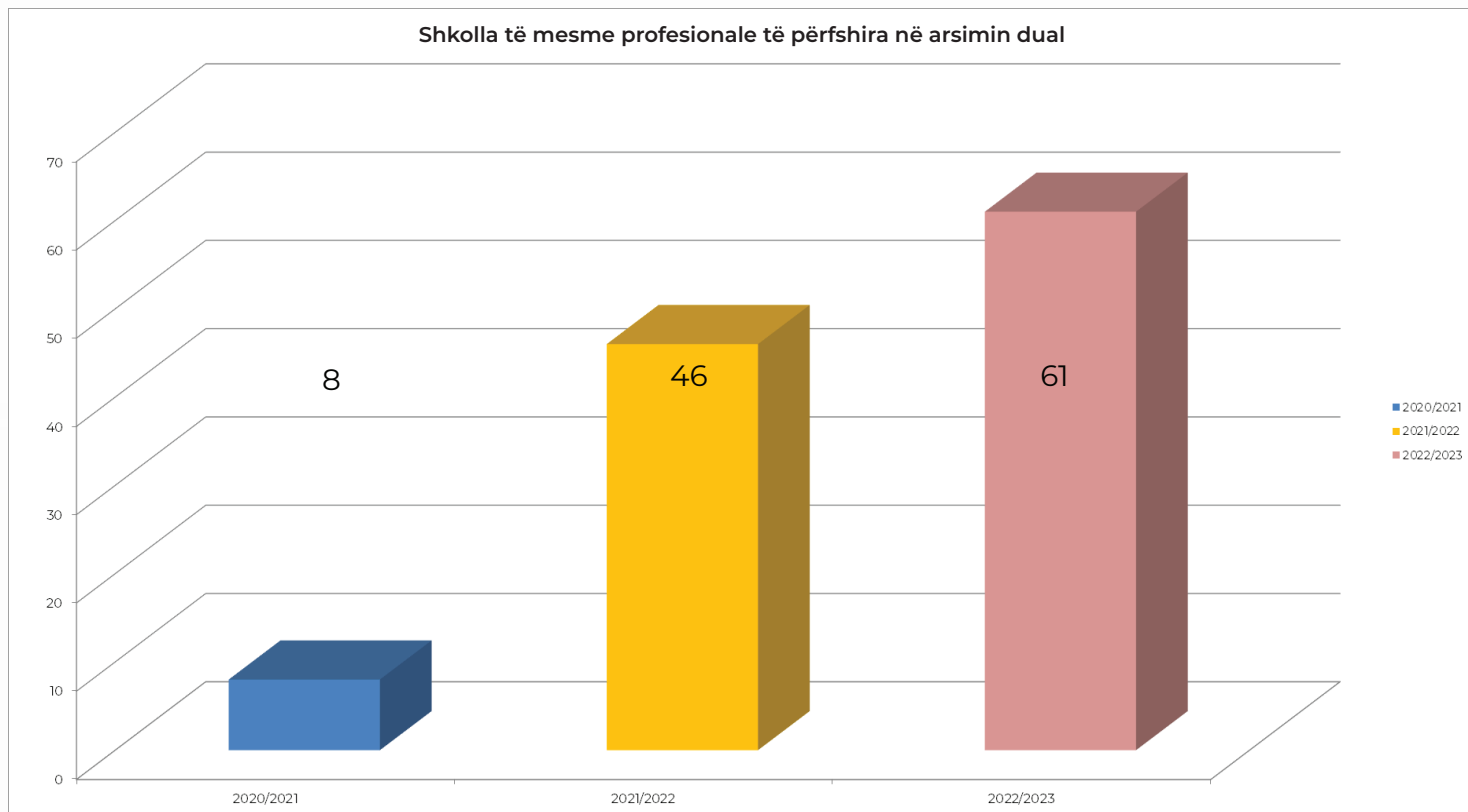
Në përputhje me këto të dhëna është trendi në arsimin e mesëm për rritjen e klasave duale në arsimin profesional.

Gjegjësisht, në 5 vitet e kaluara është futur një reformë me arsim të dyfishtë ku nxënësit nga shkolla profesionale kryejnë një pjesë të mësimdhënies përmes praktikës në një nga kompanitë partnere të shkollave.

1. Të dhënat janë marrë nga faqja e Eurostat në linkun e mëposhtëm <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230213-1#:~:text=In%202021%2C%20there%20were%203.0,youth%20unemployment%20rate%20was%2016.6%20%25.>

2. Analizë Transektorale për të rinjtë 2019, Navanti Group, e disponueshme në linkun e mëposhtëm - https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00WB77.pdf

Sipas të dhënave të Projektit për arsim për punësim të Republikës së Maqedonisë së Veriut, numri i shkollave, nxënësve dhe kompanive të përfshira në arsimin dual po rritet çdo vit.³

3. Të dhënat janë marrë nga faqja zyrtare e projektit në dispozicion në linkun e mëposhtëm - <https://e4e.mk/en/home/>

MASAT PËR PUNËSIMIN E TË RINJVE

Disa masa kanë qenë aktive në vitet e fundit për të inkurajuar punësimin dhe sipërmarrjen e të rinjve.

Këtu në radhë të parë hyn masa Garancia për të Rinjtë. Masa lejon të rinjtë deri në moshën 29 vjeç, të cilët nuk janë të punësuar ose të përfshirë në arsim ose trajnim (NEET), të marrin një ofertë të përshtatshme pune, të vazhdojnë arsimin e tyre ose të përfshihen në ndonjë nga programet dhe masat aktive të punësimit, për një periudhë prej 4 muajsh pas regjistrimit të tyre si të papunë në Agjencinë e Punësimit.⁴ Masa ishte aktive nga viti 2018 deri në vitin 2022, me mbështetje nga viti 2020 përmes programit IPA II "BE për të rinjtë".

Sipas raporteve të Ministrisë së Punës dhe Politikës Sociale (MPPS), në vitin 2021, nga numri i përgjithshëm i personave që kanë hyrë në procesin e Garancisë për të rinjtë (19.322), 8064 deri në 29 vjeç, ose 41%, u punësuan ose fituan aftësi që përmirësuan punësimin e tyre dhe u bënë konkurrentë në tregun e punës. Në vitin 2022, numri i përgjithshëm i personave që kanë hyrë në procesin e Garancisë Rinore (8840) të rinj deri në 29 vjeç 3754 persona ose 42% ishin të punësuar ose të angazhuar në ndonjë nga masat e punësimit.⁵

Për më tepër, masa tjetër për punësimin e të rinjve ishte programi i praktikës në kuadër të projektit "Mbështetje për punësimin e të rinjve". Masa filloi në vitin 2017 dhe u mundësoi të rinjve të fitojnë përvojën e parë të punës në përputhje me arsimin e tyre, si dhe me njohuri dhe aftësi specifike duke marrë pjesë në një praktikë tre mujore me punëdhënësit privatë ose OJQ-të me një tarifë mujore prej 6,200 denarë. Programi parashikonte që pas përfundimit të praktikës, punëdhënësit do të duhej të mbanin praktikantin e angazhuar për 6 muaj të tjerë. Ky program është mbështetur edhe përmes programit IPA.

Në kuadër të të njëjtit projekt, ka pasur edhe trajnime për shkathtësitë e kërkuara në tregun e punës, trajnime dhe këshillime për sipërmarrësi dhe trajnime për shkathtësitë për kërkimin e punës dhe gatishmëri.

Megjithatë, informacioni dhe raportet më të hollësishme nuk janë zyrtarisht të qasshme në faqen e internetit të Agjencisë për Punësim.

Ndër masat që ishin aktive në vitin 2022 përmes Agjencisë së Punësimit është pagesa e një shtese për të rinjtë. Qëllimi i masës është të inkurajojë punësimin e 3500 të rinjve deri në 23 vjeç për punësim në veprimtaritë prodhuese pas përfundimit të arsimit të mesëm. Shuma e mbështetjes financiare për këtë masë është 3.000 denarë për të punësuar, në muaj. Një tjetër masë aktive është subvencionimi i pagave të të papunëve, e cila ishte dedikuar edhe për punësimin e të rinjve deri në 29 vjeç. Kjo masë parashikon subvencionimin deri në 19000 kompensime mujore për 3, 6, ose 12 muaj me detyrimin që punëdhënësi të mbajë të punësuarin tre herë më gjatë se periudha e subvencionuar.

4. Më shumë rreth masës "Garanci Rinore" në linkun e mëposhtëm - <https://av.gov.mk/garancija-za-mladi.nspk>

5. Të dhënat janë në dispozicion në faqen e internetit të MPPS-së në linkun e mëposhtëm - https://www.mtsp.gov.mk/dekembri-2022-ns_article-trencevs-ka-vlozuvanjeto-vo-mladite-ostanuva-vo-nashiot-fokus-kreirame-politiki-i-merki-so-koi-ja-zgo.nspk

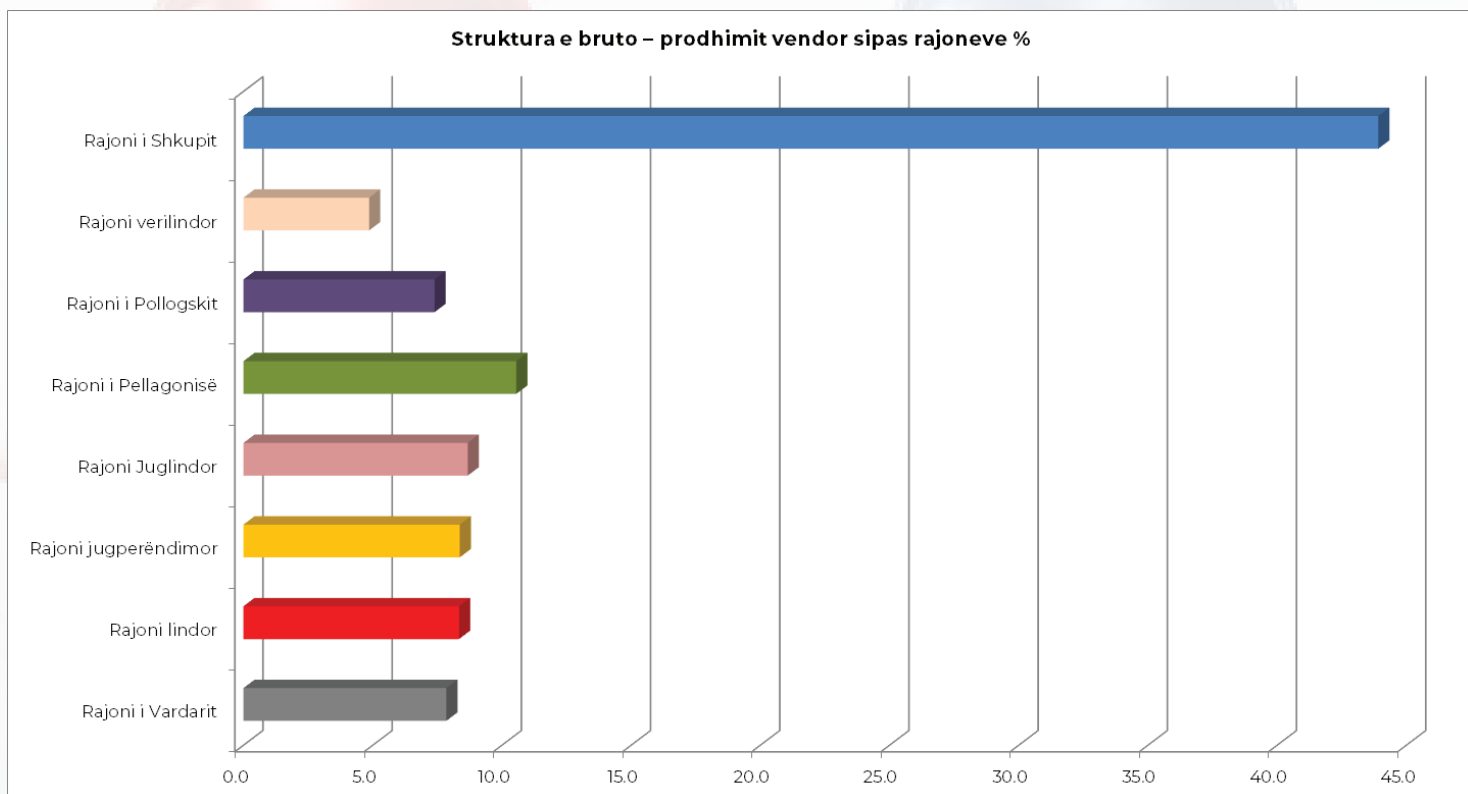
Si një organizatë që aplikoi për këtë masë në vitin 2022, përvoja jonë ka treguar se zbatimi ka qenë jashtëzakonisht i ngadaltë. Kërkesa për masën u dorëzua në prill 2022, ndërsa përgjigje për kërkesën pranuar në dhjetor 2022. Me këtë na u pamundësua ta përdorim këtë masë.

Në vitin 2022, ka pasur masa të tjera që nuk janë të destinuara drejtpërdrejt për të rinjtë, por mund të përdoren edhe nga të rinjtë. Masat janë shpallur në planin operacional të Agjencisë së Punësimit për vitin 2022.⁶ Plani operacional për vitin 2023 nuk është në dispozicion në faqen e internetit të agjencisë.

SHKAQET DHE PASOJAT E PAPUNËSISË SË TË RINJVE

Në Maqedoni, ka një mospërputhje midis aftësive të zotëruara nga të rinjtë dhe asaj që kërkojnë punëdhënësit. Sistemi arsimor nuk përputhet me aftësitë që të diplomuarit kanë me aftësitë e nevojshme në tregun e punës, duke rezultuar në norma të larta të papunësisë së të rinjve dhe një periudhë të madhe tranzicioni nga diplomimi në gjetjen e parë të një pune. Kjo situatë ka kontribuar në shfaqjen e një numri të madh të ofruesve të trajnimit privat, kurseve dhe akademive që përqendrohen në nevojat reale të punëdhënësve.

Si arsye e dytë, mund të veçojmë zhvillimin e ulët rajonal, që nënkupton se ka pak mundësi për të rinjtë që të punojnë jashtë kryeqytetit Shkup. Migrimi i brendshëm është veçanërisht i përhapur në mesin e të rinjve kur vendosin të studiojnë, dhe pastaj për shkak të mundësive të reduktuara të punësimit, kthimi është shumë i vështirë, veçanërisht në qytetet më të vogla.

Nga ana tjetër, sipas regjistrimit të vitit 2021, përveç Shkupit, të gjitha qytetet e tjera në vend kishin një rritje negative të popullsisë që tregon qartë për migrimin e brendshëm dhe të jashtëm.

“

Dua të shkoj në praktikë në një TI kompani por këto kompani në Shtip nuk kanë asgjë që mua personalisht më mungon për të fituar përvojë-pjesëmarrës në projektin Shkolla për punësimin e të rinjve

”

Pastaj vijmë tek largimi i trurit, që mund të shihet si shkak dhe efekt në të njëjtën kohë. Shumë të rinj me arsim të lartë largohen nga vendi në kërkim të mundësive më të mira të punës në vende të tjera dhe kjo përkeqëson problemin e vendit me papunësinë e të rinjve dhe minon përpjekjet për të krijuar një ekonomi të fortë të dijes.

Nga ana tjetër, një nga pasojat më të rënda të (mos)punësimit të të rinjve në Maqedoninë e Veriut është emigrimi dhe largimi i të rinjve nga vendi. Pothuajse në të gjitha studimet mbi emigracionin, kërkimi për një punë më të mirë është në tre arsyet kryesore. Për shembull, sipas studimit Navanti, 76% e të rinjve që duan të largohen përmendin si arsye “kërkimin e një pune më të mirë”.⁷ Sipas të dhënave të regjistrimit në vitin 2021, numri i të rinjve për 20 vjet u zvogëlua më shumë se 150000 mijë, domethënë, nga 480828 në vitin 2022 në 326733 në vitin 2021.

Pasoja tjetër është varësia ekonomike dhe personale e të rinjve nga pamundësia e pavarësisë për shkak të mungesës së punës adekuate. Sipas Komisionit Evropian, 75.2% e të rinjve të moshës 18-34 vjeç ende jetojnë me prindërit e tyre.⁸

Së fundi, papunësia, veçanërisht në fillim të karrierës, mund të kontribuojë në humbjen e besimit tek një individ dhe në mos-zhvillimin e aftësive kryesore. Aftësitë kognitive (për shembull, aftësia për të përpunuar informacionin, të menduarit kritik) nuk kanë gjasa të zhvillohen, dhe së këndejmi edhe aftësia për të gjetur një punë më të mirë. Nga ana tjetër, aftësitë jo njohëse (p.sh. vetëdisiplina, aftësitë ndër-personale, komunikimi, përshtatshmëria, qëndrueshmëria) janë njohuri vendimtare për çdo pozicion pune.

RËNDËSIA E AFTËSIVE TË BUTA PËR PUNËSIMIN E TË RINJVE

Aftësitë e buta janë karakteristika dhe sjellje që, ndryshe nga aftësitë teknike ose aftësitë "e forta", janë aftësi ndër-personale dhe bihejvioristike që ndihmojnë në punën me njerëzit e tjerë. Shpesh thuhet se që të fitoni një interviste pune kërkon aftësi teknike, dhe për të pasur sukses në një intervistë pune kërkohen aftësi të buta.

7. Analizë Transektorale për të rinjtë 2019, Navanti Group, e disponueshme në linkun e mëposhtëm - https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00WB77.pdf

8. Të dhënat janë në dispozicion në faqen e internetit të Radio MOF - <https://meta.mk/visoki-75-otsto-od-mladite-vo-zemja-va-zhivate-zaedno-so-svoite-roditeli-infografik/>

Forumi Ekonomik Botëror në vitin 2021 publikoi një listë prej 10 aftësish të strukturuar në 4 kategori që do të nevojiten në vendin e punës deri në vitin 2025. Nga këto, 3 kategori janë të lidhura me aftësitë e buta: zgjidhjen e problemeve, vetë-menaxhimin dhe punën me njerëzit. Nga 10 aftësitë, 8 janë të lidhura me aftësitë e buta: të menduarit analitik dhe inovacioni; të mësuarit aktiv dhe strategjitë e të mësuarit; zgjidhja komplekse e problemeve; të menduarit kritik dhe analiza, kreativiteti; origjinaliteti dhe iniciativa: udhëheqja dhe ndikimi social; rezistenca, toleranca e stresit dhe fleksibiliteti; arsytimi, zgjidhja e problemeve dhe imagjinata.

Kjo na tregon se aftësitë e buta janë një pjesë e pandashme e grupit të aftësive që një i ri duhet të zotërojë për të gjetur një punë. Por duke kaluar nëpër procesin e arsimit nga shkolla fillore në të mësme, aftësitë e buta janë shumë të nën përfaqësuara si koncept në programet shkollore në Maqedoninë e Veriut. Kjo e komplikon më tej procesin e punësimit më të lehtë pas përfundimit të arsimit. Ndryshe nga arsimi formal, arsimi joformal dominohet nga aftësitë e buta si një koncept dhe është një pjesë integrale e ofertës së organizatave dhe ofruesve të shërbimeve.

Përvoja jonë përmes projektit “Shkolla përPunësimin e të rinjve” thotë se të rinjtë mësojnë aftësitë shumë më mirë përmes arsimit joformal. Projekti përfshinte të rinj të moshës 15 deri 24 vjeç të cilët nuk kishin përvojë të mëparshme. Përmes një serie prej 3 modulesh, ata kanë mundësinë të fitojnë aftësi në zhvillimin personal, komunikimin, prezantimin, punën në grup, brandimin, vetëpunësimin dhe të ngjashme.

“

Mësova të jem më i hapur në komunikim dhe i disiplinuar në fushat në të cilat dua të arrij sukses.” - pjesëmarrës në projektin Shkolla për punësimin e të rinjve

”

“

Kam kuptuar shumë pikë për sa i përket kërkimit të një pune, çfarë mundësisish kemi nëse i përdorim në mënyrën e duhur dhe si të sjellim një aspekt psikologjik në çdo gjë që bëjmë- pjesëmarrës në projektin Shkolla për punësimin e të rinjve

”

REKOMANDIME

- Përshtatja e programeve arsimore për t'u bazuar në përvetësimin e aftësive në vend të njohurive;
- Futja e një programi për aftësi të buta në arsimin fillor dhe të mesëm;
- Prezantimi i një programi për ndikimin në komunitet përmes të cilit nxënësit e shkollave të mesme do të zbatojnë projekte dhe aktivitete;
- Futja e trajnimit të detyrueshëm për mësuesit për përvetësimin dhe ligjërimin e aftësive të buta;
- Bursa për të rinjtë për rikualifikim të ofruesit të shërbimeve për përvetësimin e aftësive;
- Përfshirja e një pjese praktike në programet e universiteteve, veçanërisht në profilet e shkencave sociale
- Shpërndarja e mjeteve buxhetore për zbatimin e Ligjit për pjesëmarrje rinore dhe politika rinore, i cili ka dispozita për krijimin e qendrave rinore në nivel lokal

The Project is funded
by the European Union

